

Luka Repanšek
Univerza v Ljubljani

Obraznava staroindijske književnosti pri pouku slovenščine v gimnaziji: stanje in perspektive

Priloge k digitalni različici revije

A) Rgveda, *Himna Indri*

I. Naznanil zdaj bom Índrova dejanja,
kaj najprej je narédil z vádžro v roki:
ubil je zmaja in odprl pot je vódam,
ko prebil trebuhe je gorovjem.

II. Ubil je kačo, spečo ob vznožju gore,
Tváštar je izgotôvil mu sekiro svetlo,
kot krave mukajoče v dir so stekle
reke vse takoj do oceana.

III. Kot bik požrešen si izbral je sóme,
pil iztisnjene je iz treh posod presvetih,
zgrabil dobrotljivi je za orožje svoje
in zmaja pokončal, ki prvi svet je uzrl.

IV. Ko, Indra, prvobitnega ubil si zmaja,
uničil zlobno moč si prevarljivih,
spočel nato si sonce, zoro in nebo,
sovražnika si od tedaj nikdar več našel.

V. Pokončal širokoplečega je zmaja
Indra s svojo vádžro smrtonosno,
nasekal ga kot drva je s sekiro –
kot kup leži zdaj tam pošast na zemlji.

VI. Nevešč v bitko ga poklical je, pijan od srda,
junaškega bojevnika, ki boja se ne brani,
prestal pa trka ni z orožjem težkim,
raztreščil se sovrag je Indrov, zlomljenih čeljusti!

VII. Brez nog, brez rok se šel je bitke z Indro,
doklèr po hrbtu ni ga udarila sekira,
kot da junec bi se meril z bikom –
na vse strani leži raztreščen zdaj širokopleči.

VIII. Kot trs razklan leži prek zemlje,
vôde se pogumno stekajo čez novo strugo:
te iste, ki jih prej, ujete, objemal s svojim je telesom,
sedaj so mu neusmiljene gospodarice.

IX. In moč je vso izgubila še njegova mati,
ko Indra jo z orožjem je napadel.
Porodnica zdaj leži pri svojem sinu,
kot krava z detetom bi svojim – Dánu.

X. Drvijo brez postanka, brez odmora
po telesu padlem, kakor sredi steze,
Vítrovo drobovje služi rekam za igrišče –
lêžal tam pogreznjen bo v globoko temo.

XI. Kot družice vôde stale so pri kačjem gospodarju,
ki branil jim prostost je kot Paníji božjim kravam;
luknjo, ki zaprt ji bil izhod je,
po padcu Vítrovem so reke zopet si odprle.

XII. Kot konjski rep tenak postaneš, Indra,
ko s svojima čekanoma po tebi plane,
v bitki si govedo si osvóvil in pribóril si si sóme,
tokov si sedem osvobodil in v tek pognal jih.

XIII. Ne strela ne grmenje prestrašila te nista,
ne mègla niti toča, ki jo je nad tebe spustil.
Indra, ko premagal kačjega si zmaja,
zmagal si za vse prihodnje dneve!

Prevedel Luka Repanšek.¹

1 Prevod je predelava različice, objavljene v *Izboru iz rgvedske himnike* (Repánšek in drugi, 2020). V poštev pride seveda tudi prevod Vlaste Pacheiner Klander, objavljen na straneh 30–32 antologije vedskih pesmi *Ko pesem tkem* (Pacheiner Klander, 2005).

B) Mahabharata, Zgodba o Nalu (1. spev)

Bṛhadáśva je pripovedoval:

Bil je kralj po imenu Nala, Vírásenov krepki sin,
 najizbranejših vrlin, prelep in s konji sila spreten,
 pobožen, darežljiv, okreten, milosti prepoln,
 kakor Indra nad bogovi stal je nad človeškimi vladarji,
 visoko daleč nad vsemi kakor sonce s svojim žarom.
 Znanju svetemu vdan, v Vedah več, močni Níśadhe vladar,
 rad je kockal, bil resnicoljuben in poveljeval mogočni vojski,
 ženske so si ga želele, a bil pošten je in strasti ukročenih,
 zaščitnik in najboljši z lokom, kot stal bi Manu pred očmi nam.
 V Vidárbhi je prebival Bhima, strašanska je bila njegova moč,
 mogočen in prav vseh odlik, a žélel silno je potomca.
 Nadvse se zanj naprezal je s pobožnimi dejanji,
 ko k njemu Dámana, o Bhárata, prišel nekoč brahmán je.
 Bhima, hrepeneč, poznal je omiko in ga je počástil
 skupaj s svojo ženo, kralj, spoštljivo in slovesno.
 Zadovoljen kralju in kraljici Damana je dal poklon:
 biser med hčerami in sinove tri, poštene in presilne slave,
 Damajánti, Damo, Danto, Dámáno sijočega,
 vseh odlik in čudenje vzbujajoče, strašno močne,
 Damajanti pa z lepoto neizmerno, žarom in milino,
 vitka v pasu že z dražestjo svojo je dosegla slavo v svetu.
 Ko je dopolnila leta, sedela je kot Šači, s sto
 služabnicami okrašena in stotimi prijateljicami obdana.
 Žarela je hči Bhimova, ovešena z vsem okrasjem,
 med prijateljicami, brezmadežna kot blisk je strele,
 oči velikih, čudovita, kot bila boginja bi lepote:
 med bogovi ali med demoni bilo ni take lepotice,
 med ljudmi in preostalimi bila je brez primere –
 vzbudila deklica prelepa je celó strasti bogov!
 Tudi Nala, mož, krepak kot tiger, o njeni slišal je lepoti,
 sam prelep, kot bil bi utelešenje Boga ljubezni.
 Od čudenja ljudje so Damajanti pravili o Nalu,
 kralju Níśadhe pa spet in spet o njej so govorili,
 da med njima je ljubezen vzplamtela od tegà le,
 ko poslušala sta neprestano o drug drugega vrlinah;
 in zrasla, o Kavntêja, je med njima strast gorečna.

Ker Nala v svojem srcu vneme ni premogel več nositi,
 sédel je na skrivni kraj v gaj, ki je rasel ob palači.
 Nekaj časa je tako sedel, najboljši med vladarji vsemi,
 nato pa uzrl je labode, obdane z ljubkostjo prelestno,
 ki poplesovali so v gaju, in zgrabil enega za krilce.
 Ptica je takrat spregovorila in takole rekla Nalu:
 “Nikar me ne ubij, moj kralj, in uslugo ti napravim lépo!
 Damajanti bom o tebi pravil, Nišadhe vladar,
 tako da drugega nikdàr več – le še tebe bo imela v mislih
 in tvoja žena bo postala, ti, ki si brez krivde vsake,
 tako bom uredil, če daš mi svojo privolitev!”
 Ko to je slišal, véliki je kralj laboda izpustil
 in z ostalimi iz jate ta se je podal takoj v Vidarbho.
 Ko prispeli so v mesto, nemudoma pred Damajanti
 prileteli so labodi in ta zagledala je ptice.
 Z družabnicami svojimi obdana, zrla je na jato
 in stekle so vzradoščene, da ujele bi prečudovite ptičke,
 labodi pa po grajskem vrtu so na vse strani se razbežali.
 Vsaka deklica pognala se nato je za labodom kakim,
 in ko Damajanti uspelo dohiteti svojega je ptiča,
 ta dejal ji je s človeškim glasom:
 “Damajanti, ime vladarju vélikemu Nišadhe je Nala,
 čeden je kot Ášvina in lepšega od njega med možmi ni.
 Če postala žena bi njegova, ti, ki lice ti je ljubko,
 poreklo tvoje in lepota dober sad bi obrodila, slokopasa,
 saj med bogovi, kačami, ljudmi, demoni in gandhárvami
 uzrli nismo koga, ki doslej bi njemu bil podoben.
 Če ti, ki kot dragulj si med ženámi, izbereš Nala med možmi,
 podvojile se vrline bodo tiste brez primere z njej enakim.”
 Ko tako, vladar, labodi Damajanti so nagovorili,
 še sama jim je naročila, naj isto izrečejo pred Nalom,
 in tako, moj kralj, princesi so Vidarbhe ptice obljubile,
 se v Nišadho vrnile in tam takole pravile so kralju:
 “Bogovi in gandhárve smo, ki Indra nas je uročil.
 Dotakni se z rokami nas, da osvobodimo se prekletstva!”
 Ko Nišadhe je kralj to slišal, potopil se je med labode
 in z dotiki svojimi povrnil jih v Indrov svet – nebesa.

Prevedel Luka Repanšek.²

2 Prevod je predelava različice, objavljene v učbeniku *Razgledi po staroindijski književnosti* (Pacheiner Klander, Repanšek in drugi, 2021).

C) *Pančatantra*, *O preuranjenih dejanjih*

Tu se začena peta knjiga z imenom *O preuranjenih dejanjih* in tole je njena prva kitica:

*Kdor bistva stvari ne pozna
in vda jeze se nadvladi,
kaj hitro bo prijatelja
izgubil, kot brahmán je munga.*

Kraljeviči so vprašali: "Kako se je to pripetilo?" In Višnušárman je pripovedoval:

V deželi Gavda je prebival brahman z imenom Dévašárman (Božje veselje), ki je bil imenitnega rodu. Njegovi ženi je bilo ime Jádžnjadáta (Dana pri daritvi). Nekega dne je zaradi nekega prejšnjega svojega dobrega dela zanosila. Ko je Devašarman to videl, se je nadvse razveselil. "Kakšna velika sreča me je doletela, da bom dobil otroka," je pomislil in rekel ženi: "Draga, izpolnila si svoj namen. Rodila mi boš namreč sina in mnogo si obetam od njega. Sam bom opravil vse obrede, ki pritičejo priložnosti, namreč obred za čas nosečnosti, nato obred ob otrokovem rojstvu in obred podelitve imena. Navsezadnje bo to dete naslednik mojega rodu!" Ko ji je vse to rekel, je žena odvrnila: "Kdo ve, ali se nama bo res rodil sin. Ni prav, da tako govoriš, še preden si ga dejansko videl. Ni si dobro vnaprej preveč obetati. Pravijo namreč, da

*človek, ki želi razmišljati
o tem, kar se še ni zgodilo,
na tleh obležal bo ves bel,
kot oče Sómašármanov."*

Brahman jo je vprašal: "Kako se je to zgodilo?" In žena je takole pripovedovala:

"Nekoč je živel sin nekega brahmana, ki se je vadil v znanju Ved. Redno je obedel v hiši nekega trgovca. Kadar ni jedel tam, pa je dobil merico ječmenovega zdroba. Tega je odnesel domov, ga pretresel v lonec in ga shranil za hude čase. Po dolgem času si je tako lonec uspel napolniti čisto do roba. Nekega dne ga je obesil na žebelj in čez dan legel k počitku v posteljo, ki je stala pod loncem. Ko se je prebudil, je takole razmišljal: "Žito ima visoko ceno, kaj šele ječmenov zdrob, ki je tako rekoč že nared za zaužitje. Imam ga toliko, da bi zanj dobil dvajset rupij. Nič, prodam ga in si za dve rupiji kupim deset koz! V šestih mesecih mi bodo skotile, nakar bo njihov naraščaj sčasoma poskrbel za nove koze in kozličke. V petih letih jih bom tako imel že okoli štiristo. In pravijo, da za štiri koze človek dobi eno mlado kravo, ki dá veliko mleka, povrže zdrava teleta in ima vse druge najboljše odlike. Toliko koz, kot jih bom imel, bom torej takrat zamenjal za sto krav. In ko bodo te dobile teleta, bodo vsaj nekatera od njih zrasla v bike. Z njimi bom zoral polje in pridelal obilico žita. Prodal ga bom in zanj dobil kup zlata. Napravil si bom opečnato palačo, obdano z zidom, in ko bo kak posebej uslužen brahman videl, da imam številne služabnike in služabnice, z vsemi hišnimi pripomočki vred, in ogromno bogastvo, mi bo zagotovo dal svojo lepo hčer

za ženo. Čez čas bova dobila sina, ki bo zdrav in dolgoživ in bo rasel v moji blaginji ter poskrbel za nadaljevanje našega rodu. Opravi bom vse obrede, ki pritičejo novemu potomcu, in mu nadel ime Sómošárman (Mesečevo veselje). Ko bo ob času, ko se krave že vračajo domov, deček tekal naokoli, bo žena iz malomarnosti in ker bo zaposlena s hišnimi opravili, pozabila paziti nanj, kot je treba. In takrat bom iz gole ljubezni do svojega sina v roke vzel palico in jo natepel.” Ko je tako sanjaril, je zamahnil s palico in počil z njo po loncu, ki mu je visel nad glavo. Razbit na sto kosov je padel nanj in ječmenov zdrob se je razsul po vsej sobi. Vajenec se je tedaj prebudil iz sanjarjenja, povsem pobeljen od praškastega zrnja. Tedaj ga je postalo hudo sram, saj se je pošteno osmešil. Zato namreč pravim: človek, ki želi razmišljati o tem, kar se še ni zgodilo, in tako naprej. Šele ko vidiš, kaj je storiti, se torej loti zadeve,” je zaključila žena. “Kakor tudi ne moreš napraviti slike brez podlage.”

Ko je nastopil čas poroda, je rodila sina in rojen je bil pod srečno zvezdo. Ko je preteklo deset dni, so zanj opravili ustrezen obred, nato pa ga je brahmanova žena prepustila skrbi njegovega očeta in odšla k bližnjemu potoku, da bi si oprala umazano perilo in se obredno očistila. Brahman pa je sam pazil na otroka, kot je sam skrbel tudi za vse drugo, saj je bil preveč ubog, da bi si lahko privoščil služabnike. Ravno takrat pa se je menjala luna in kraljica je iz palače odposlala služabnico kot svojo glasnico, da bi na dvor v službi čitatelja obrednih besedil za to priložnost pripeljala brahmana. Ko je brahman to slišal, si je, prizadet zaradi revščine, ki jo je trpel že od rojstva, sam pri sebi rekel: “Če ne grem takoj zdajle, bodo našli koga drugega, da jim bo opravil obred. A prav nikogar ni, ki bi mi varoval sina. Kaj neki mi je storiti?” Ko se je torej odločil, da vendarle gre, je detetu za varuha postavil munga, ki mu je bil drag kot lasten sin in ga je v lopi, namenjeni daritvam ognju, hranil z žitnim zrnjem in drugimi podobnimi stvarmi. Kmalu zatem je mungo opazil črno kobro, ki je prišla iz luknje v hiši in se bližala dečku. Ko jo je zagledal, so mu oči pordele od jeze, tace, zobje in gobec pa so se mu začeli močno tresti. Skočil je nanjo in jo pokončal. Raztrgal jo je na kose, tako da si je tace in gobec pošteno zamazal s krvjo. Ko pa je videl, da se brahman vrača, je poln zadovoljstva pritekel iz hiše, da bi mu pokazal, kaj je dobrega naredil. Ko je brahman, ki vsekakor ni bil premišljen in preudaren človek, videl rdeči madež okrog njegovega gobca, je vzkliknil: “Kako?! Požrl si mi sinka!?” in ga do smrti pretepel s svojo palico. Nato je stekel v hišo in zagledal spečega otroka, popolnoma celega, ob njem pa na kose razcefrano kačo. “Gorje meni in moji nespameti! Kaj sem groznega storil!?” je vzkliknil in se pototkel po srcu. Ko se je vrnila njegova žena in videla jokajočega moža ter ubitega munga in na sto kosov raztrgano kačo, mu je rekla: “Kaj neki je zdaj to? Kaj se je zgodilo?” Ko ji je brahman povedal celotno zgodbo, se je njegova žena, ki pa je bila v nasprotju z njim preudarna, hudo razžalostila, stopila k soprogu in rekla:

“Če slabó je videl, slabó dojel,
slabó slišal, slabó preudaril,

človek naj nikar ne okrepa,
kot to brivec je naredil.”

Brahman jo je nemudoma vprašal: “Kaj pa je naredil brivec?” In žena mu je pripovedovala: “Nekoč je v nekem mestu živel trgovčev sin. Bil je iz bogate družine, a je izgubil ves svoj denar, svojo družino in imetje. V delu neke na pol podrte hišice je prebival skupaj s svojo staro doviljo, ki je tam zanj skrbela že od njegovega otroštva. Zgodaj zvečer nekega dne je globoko zavzdihnil in sam pri sebi dejal: »Gorje, kdaj neki bo konec te moje revščine?!« Ko je tako razglabljal, je nastopila noč in zaspal je. Proti koncu noči pa je začel sanjati. K njemu so pristopili trije berači in ga zbudili ter mu rekli: »Prijatelj, jutri zgodaj zjutraj se bomo vrnili k tebi v hišo v isti podobi. Tvoji predniki so namreč zakopali tri skrinje denarja, in če nas pobiješ s palico, se ti bomo spremenili v zlate novce. Zato pri tem ne imej prav nobenega usmiljenja!« Ko se je zgodaj zjutraj prebudil in premišljeval o svojih sanjah, je rekel dovilji: »Mamica, danes moraš biti ves čas pripravljena za obred. Hiša naj bo očiščena, tudi s krvjim blatom in vsem preostalim, kar pritiče priložnosti, nato pa morava pripraviti hrano za tri brahmane, kolikor je pač v najini moči, jaz pa si bom pripeljal brivca.« Ko sta napravila, kakor je bilo sklenjeno, je k hiši prišel brivec, da bi mu postrigel nohte in brado. Ko ga je obril, kakor je v navadi, so pristopili možje, ki jih je videl v sanjah. Ko je trgovčev sin zagledal askete, je napravil, kakor mu je bilo naročeno, in spremenili so se v kupčke denarja. Ko je poplavo denarja znosil v hišo, je brivcu iz zadovoljstva in da bi obvaroval skrivnost dal tristo zlatih dinarjev. Ko je brivec vse to videl, se je vrnil domov, in ne da bi imel dobro predstavo o tem, kaj se je pravzaprav zgodilo, si je sam pri sebi rekel: »Bom pa še jaz s palico ubil tri berače, da dobim tri skrinje denarja!« Prijel je torej za palico in pozorno čakal. Kmalu zatem so, kot so jim velela njihova prejšnja dejanja, prispeli trije berači prosjačit. Brivec jih je pri priči umoril, a seveda ni dobil nikakršnega zaklada. Kraljevi možje so ga odvedli na dvor in ga nataknil na kol. Zato pravim: če slabo je videl, slabo dojel, in tako dalje. Ti si torej ravno take vrste bedak! Kdor pa je moder, bo ravnal šele takrat, ko je vse najskrbneje preudaril!”

Prevedel Luka Repanšek.³

3 Prevod je predelava različice, objavljene v *Razgledih po staroindijski književnosti* (Pacheiner Klander, Repanšek in drugi, 2021).

Č) Predlogi besedil iz *Pančatantra* za drugo ali tretje triletje osnovnošolskega izobraževanja

Iz prve knjige (*O razdoru med prijatelji*)

I. O šakalu, ki je hotel pojesti boben

Bil je neki šakal, ki je bil tako presušen od lakote, da je bil že tudi njegov vrat čisto mršav. Ko je taval po gozdu, da bi si našel hrano, je zagledal dve četi, postrojeni na bojnem polju. Nenadoma je zaslišal velikanski trušč, ki mu je nagnal strah v srce. "Kaj neki je to?!" je pomislil. "Konec je z mano. Kaj je ta hrup? Od kod prihaja? Kakšen stvor mora to biti?" Ko pa je začel raziskovati, je zagledal boben, ki je bil videti kot velikanski gorski vrh. "Ali zvok od njega prihaja sam po sebi ali ga kdo drug izvablja iz njega?" se je vprašal. Oglašal se je, kot je videl, dejansko le tedaj, kadar so se ga dotaknili končiči vej, ki so se zibale v vetru, sicer pa je bil tiho. Približal se mu je torej, da bi videl, kako močno opno ima, in iz gole radovednosti je sam pobobnal po obeh straneh ter si mislil: "Oho, kako dolgo je tega, odkar sem našel tako velik zalogaj hrane! Tale boben mora biti prepoln masti, mesa in krvi!" Predrl ga je in stopil vanj in nekako mu je uspelo, da si pri tem ni polomil zob, tako trda je bila njegova koža. A znotraj bobna ni našel ničesar in zlezal je zopet ven ter se samemu sebi nasmejal, rekoč: "Najprej sem mislil, da je to pač napolnjeno z mastjo, ko sem vstopil, pa sem videl, da le koža je in iz lesa."

II. O zajcu, ki je ukanil leva

V nekem gozdu neke dežele je prebival lev Mádonmátta (Opit od nadutosti), ki je brez prestanka lovil. Živali so se zato nekega dne zbrale in ga pohlevno prosile: "Vaše visočanstvo, čemu hasne vse to nepotrebno in kruto klanje, ki Vam samo krati bodočo srečo v prihodnjem svetu? Nas bo to malodane pogubilo, Vi pa boste kaj kmalu ostali brez lova in brez hrane. In oboje lahko vodi zgolj v nesrečo. Ugodite nam torej v tekle prošnji: naj Vam sami vsak dan pošljemo za kosilo po eno žival, vsakokrat od druge vrste." Lev se je s tem predlogom strinjal in tako je odtlej vsak dan poobedoval tisto žival, ki so mu jo poslali njegovi podaniki. Nekega dne pa je po redu, ki je sledil izbiri ene živalske vrste za drugo, izbor padel na zajca. Ko so ga druge živali, kot je bila navada, odposlale k levu, si je mislil: "Vstopam v gobec smrti, ki ne pomeni drugega kot mojo pogubo. A kaj neki mi je storiti, ko pa je prišel moj čas? Toda, glej, je sploh kar koli nemogoče za nekoga, ki premore veliko mero pameti?! Z zvijačo ga bom ugonobil!" Ko je bil čas za obedovanje že mimo, se je čisto počasi približal. Lev pa, ki mu je že pošteno krulilo v želodcu, mu je ves besen preteče dejal: "Kaj je drugega storiti besnemu kot ubiti tistega, ki ga je razjezil?! Požrl te bom! Povej mi, zakaj zamujaš?" Zajec se mu je tedaj priklonil in mu taktno odvrnil: "Gospod, oprostite mi, a krivda ni moja. Ko sem bil že na poti, me je ustavil neki drug lev in se mi približal, da bi me požrl."

Dejal sem mu, da sem namenjen h gospodu Madonmatti, in to za njegovo kosilo. On pa mi je odvrnil: »Madonmatta je prevarant. Pojdi tja, predaj mu moje sporočilo, nato pa se hitro vrni. Tisti od naju, ki se bo s svojo močjo izkazal za vrednega prestola, bo lahko požrl vse preostale živali.« To je torej, kar sem Vam prišel sporočit.” Ko je lev to slišal, je jezno rekel: “Kako je mogoče, da je v tem gozdu, ki ga čuva moja lastna roka, še kakšen drug lev?! Hitro, pokaži mi tega nepridiprava!” “Pridite, odpeljem Vas do njega,” je odvrnil zajec in ga privedel do velikega vodnjaka, ki je bil poln bistre vode. Pokazal je vanj in rekel: “Poglejte ga, tule je.” Ko je neumni lev sredi vode zagledal svoj lastni odsev, si je mislil: “To je torej moj nasprotnik?!” In prepoln srdite jeze je zarjovel. Iz vodnjaka se je tedaj dvignil odmev, ki je bil dvakrat glasnejši. Ko je lev zaslišal rjovež, si je mislil: “Kako močan mora biti!” In vrgel se je nadenj ter utonil. Zajcu se je odvalil kamen od srca, ker pa je s to svojo umno ukano razveselil tudi preostale živali, je v velikih časteh do konca svojih dni brezskrbno prebival v tistem gozdu.

Iz tretje knjige (*Vojna in mir*)

I. O zajcu, ki je pretental slona

Nekoč je nastopilo dvanajstletno obdobje, ko ni bilo dežja. Posušile so se vse kotanje, vsi ribniki, vse mlakuže in vsa jezera, da so vse živali trpele velikansko žejo, še posebej pa sloni. Njihov vladar je bil Čáturdánta (Štiriokli) in drugi sloni so ga nekega dne prosili: “Vaše veličanstvo, naši mladiči so od same žeje že popolnoma omotični, nekateri med njimi so celo na robu smrti, drugi so nam že poginili. Naj se vendar že kdo izmed nas domisli, kako bi prišli do vode!” Poglavar slonje črede je nato odposlal tiste, ki so lahko hitro tekli, v vseh osem smeri neba iskat vodo. Ko so se vrnili, je eden izmed njih sporočil dobro novico: “Gospod, niti ne tako daleč od tod je velikansko jezero Čándrasáras (Jezero mesečine). Zdi se, kot da je del samega neba, saj je polno najčistejše vode.” Slonji kralj je nato z vso čredo hitro in z veseljem v srcu odrinil proti jezeru. Ker pa je bil z vseh strani breg težko prehoden, so sloni poteptali mnoge zajce, ki so si bili tam napravili svoja bivališča. Ko so se napili in okopali in je nato slonja čreda odšla, so tisti zajci, ki so preživeli, staknili glave in začeli kovati načrt za maščevanje. Njihov kralj Šlímúkha (Zašiljenega gobca) je rekel: “Kaj naj naredimo? Naša zajčja družina je skorajda povsem uničena. In zdaj ko sloni poznajo pot do vode, se bodo nedvomno vrnili. Še preden pridejo nazaj, se moramo torej kaj pametnega domisliti.” Zajec po imenu Víđžaja (Zmagoviti), ki je videl že mnogo stvari, jim je dejal: “Brez skrbi! Obljubim vam, da se ne bodo nikdar vrnili semkaj, le toliko mi pridite naproti, da mi priskrbite nekoga, ki bo priča mojim dejanjem.” Ko se je pogovoril z zajčjim kraljem, se je Víđžaja podal na pot k slonjemu kralju. Ko je prispel tja in ga zagledal, je sam pri sebi pomislil: “Malim in šibkim, kot sem sam, ni v moči, da bi se srečali s takimi, kot je tale, saj pravijo, da

*slon ubije že z dotikom,
kača pogubi te, že ko voha,
kralj te pokonča lahko že s smehom,
zlobneži pa tudi, ko ti pôjejo besede hvale.*

Povzpел se bom torej na vrh tega hriba tule in slonjega kralja raje ogovoril kar od tam." Ko je napravil, kar je sklenil, se je oglasil: "Dober dan! Kako gre Vašemu veličanstvu?" Ko je slonji kralj to slišal, je pogledal naokoli in vprašal zajca: "Kdo neki si ti? Od kod si se vzel?" Zajec je odvrnil: "Kralj Mesec me pošilja." "Povej, kaj želiš," mu je rekel gospodar slonje črede in zajec je odvrnil: "Vaše veličanstvo zagotovo ve, da se odposlancu, ki pove, kaj je njegov namen, ne sme storiti žalega, kajti usta vseh odposlancev so usta njihovih kraljev. Pravijo namreč, da

*celo ko se poseže po orožju,
drugega glasnik ne reče,
kar rekli so, da naj pove –
kralj zato ubiti ga ne sme.*

Po Mesečevem ukazu torej govorim z vami. »Kako,« sprašuje kralj Mesec, »da je gospod, ne da bi dobro preučil razliko med sabo in svojim sovražnikom, meni nič tebi nič tako škodoval svojemu nasprotniku? Pravijo namreč, da

*kdor svojih in nasprotnika
prednosti, slabosti ne pozna
in brezglav požene se za njim,
tak nesrečo nadse kliče.*

S svojim prekrškom si onečastil Mesečevo jezero, ki nosi moje lastno ime, ko si tam pogubil zajčjo družino, ki je pod mojim varstvom. Kar si storil, je hudo narobe! Jaz sam namreč skrbim zanje in ker jih nosim na svojih prsih, sem na svetu znan pod imenom Šašánka (Ki nosi zajčje znamenje). Če se torej za vse večne čase ne odvrneš od kraja, kjer nimaš kaj iskati, ti bom naprtil veliko nesrečo. Če s svojim početjem prenehaš, bom tvoje telo okreplil s svojim sijajem, sicer pa ti v celoti odrečem blagodejnost svojih žarkov in poginil boš, s svojimi podaniki vred, ko se bodo vaša telesa pregrela od sončeve vročine.«" Ko je zajčji sel vse to povedal, je slonjemu kralju od strahu zatrepetal srce. Rekel je: "Prijatelj, res je, iz nevednosti sem ravnal narobe. Od sedaj naprej se ne bom nikdar več sprl z Mesečem." Zajec mu je predlagal: "Kralj živi v globinah samega jezera. Naj gospod brez spremstva odide tja in pokazal Vam ga bom. Lahko se mu boste poklonili in pomirili njegovo jezo, pridite!" Slona je nato ponoči odpeljal do Mesečevega jezera in mu pokazal odsev polne lune, ki se je zrcalila v vodi. Slonji kralj je sam pri sebi pomislil: "Preden se poklonim božanstvu, moram biti popolnoma čist." In rilec je iztegnil v vodo tako daleč, kolikor bi z rokama segla dva človeka. Ker je s tem vznemiril vodno gladino, je mesečev disk začel tavati sem ter tja, kakor bi bil pripet na kolo, in slon je v trenutku uzrl na tisoče mesecev. Vidžaja se je

obrnil proč in hlinil. "Gorje!" je rekel: "Sedaj ste ga napravili še dvakrat bolj jeznega!" "Zakaj je Mesec jezen name?" je vprašal slonji kralj. Vidžaja je odvrnil: "Zato vendar, ker ste se dotaknili vode!" Ko je slon to slišal, je stisnil rep med noge, potegnil rilec iz vode, padel na kolena, se z glavo priklonil do tal in se poklonil Mesecu, rekoč: "Visočanstvo, odpustite mi vse, kar sem nevede naredil slabega, in nikdar več se ne vrnem na ta kraj." Ko je to izrekel, je, ne da bi se ozrl, odšel, prav kot je prišel, in se ni vrnil nikdar več. Zato pravijo:

*Z ukano svoje doseže celo vladar,
ki je sicer brez moči.
Zaradi zajčeve ukane
v miru vsi živijo zajci.*

II. O osličku v tigrovi koži

Bil je neki osel, ki je pripadal peraču. Trpinčen od težkega bremena, saj je vsak dan na hrbtu prenašal obleke, je popolnoma oslabel. Z mislijo na to, da bi si njegov osel zopet opomogel, ga je perač pokril s tigrovo kožo in ga pod noč spustil na sosednje žitno polje. Tam se je osliček lahko najedel žita, kolikor ga je bila volja. In ker so ga vsi imeli za pravega tigra, si nihče ni upal v njegovo bližino, kaj šele da bi ga odganjal z žitnega polja. Nekega dne ga je zagledal kmet, ki je takrat pazil na svoj pridelek. Vedel je, da mu seveda ni rešitve, a vseeno se je skrnil pod sivo odejo, se sklonil in se mu z lokom v roki začel čisto počasi približevati. Ko ga je osel, sedaj že tolstih udov in s povrnjenimi močmi, že od daleč zagledal, si je mislil: "O, to mora biti vendar oslica!" in je hitro stekel proti kmetu. Kmet pa je nato pričel bežati in osel je pomislil: "Ah, nemara misli, da nisem osel, zdaj ko me je videla od blizu in opazila mojo tigrovo kožo. Nič, snel si jo bom ter jo z glasnim riganjem prepričal o resnici." In res je začel rigati. Ko pa je kmet slišal njegovo oglašanje, je v trenutku vedel, koliko je ura. Jezen se je vrnil in ga ustrelil z lokom. Zato pravijo:

*Dolgo se je mirno pasel
čez poletje v žitnih poljih,
skrit pod tigrovo kožo,
a na koncu osla glas njegov izdal je.*

III. O miški, ki je postala deklica

V neki deželi je prebival modrec. Nekega dne se je kopal v sveti reki Ganges, a ravno ko je začel z obrednim srkanjem vode, mu je v dlan iz sokolovega kljuna padla mala miška. Ko jo je zagledal, jo je položil na list banjanovca, se zopet okopal, iz dlani izpil sveto vodo in opravil vse, kar pač pritiče takšnemu očiščevalnemu obredu, nato pa odšel proti domu. Ko se je med potjo spomnil na miško, je pomislil: "Slabo sem storil, da sem jo kar pustil tam, samo samcato in zapuščeno. To nikakor ni v skladu

z Dobrim, sploh ker sem jaz sam zdaj tako rekoč tisti, ki je dolžan poskrbeti zanjo.” S to mislijo se je vrnil k bregu reke in miško z magično močjo, ki jo je posedoval kot asket, spremenil v deklico, jo odvedel domov in skrb zanjo predal svoji ženi, ki ni imela otrok. “Draga,” je rekel, “sprejmi jo za svojo hčer in vestno nama jo vzgajaj.” In žena jo je res vzela za svojo ter jo strašansko vzljubila. Ko pa je preteklo dvanajst let, je modrec prišel razmišljati o dekličini poroki. “Ni dobro,” si je rekel, “da se zamudi njen čas, saj bi bilo to povsem v neskladju s postavo. Nič, dal jo bom nekomu močnemu, ki ji bo enak po vrednosti in po stasu. S tem v mislih je poklical sonce in mu dejal: “Mogočno si, prečastito Sonce! Daj, vzemi, prosim, mojo hčer za ženo!” Varuh sveta pa, čigar oko je obrnjeno k vsemu, kar se godi na zemlji, mu je odvrnil: “Oblaki so vendar mogočnejši od mene! Če me prekrijejo, postanem sam neviden.” “Prav imaš,” je rekel modrec in poklical oblak ter mu dejal: “Vzemi, prosim, mojo hčer za ženo.” Ta pa je odvrnil: “Veter je vendar mogočnejši od mene! Ko se mu zazdi, me lahko premetava po nebu, kakor ga je volja.” “Prav imaš,” je rekel modrec in poklical veter ter mu dejal: “Vzemi, prosim, mojo hčer za ženo.” Tako ogovorjen, mu je veter odvrnil: “Gore so vendar mogočnejše od mene! Niti za ped jih namreč ne zmorem premakniti.” Zato je modrec poklical nepremakljive gore in jim dejal: “Vzemite, prosim, mojo deklico za ženo.” “No, je že res, da se nas zlepa ne da premakniti,” so odvrnile, “vendar so miši mogočnejše od nas, saj nas prevrtajo s stotinami lukenj.” Modrec je zato poklical miška in ga ogovoril: “Vzemi, prosim, mojo hčerkico za ženo.” Ta pa je odvrnil: “Hja, težko bo to, težko. Kako bo le vstopila v moj domek?” “Prav imaš!” je rekel modrec in deklico zopet spremenil v miško ter jo dal mišku za ženo.

Zato pravijo:

*Ker sonce je odklonila,
veter, dež in gore za moža,
miška zopet je postala miška –
resnično lastni ni naravi ubežati!*

Prevedel Luka Repanšek.⁴

4 Prevodi so predelave različic, objavljenih v antologiji *Razgledi po staroindijski književnosti* (Pacheiner Klander, Repanšek in drugi, 2021), saj slednja vsebuje zelo natančne prevode, ki strogo sledijo izvorniku, s čimer pa se osnovnošolcu lahko besedila včasih zdijo suhoparna.

Reference

Pacheiner Klander, V. (ur., prev.), *Ko pesem tkem: antologija vedskih pesmi*, Ljubljana 2005.

Pacheiner Klander, V., Repanšek L. in drugi, *Razgledi po staroindijski književnosti. Prevodi in interpretacije*, Ljubljana 2021.

Repanšek, L., in drugi, *áva rohat y aviká na sūryah. Izbor iz rgvedske himnike: prevodi in študije*, Ljubljana 2020 [recte 2019]. Spletna izdaja, <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/225>.